

ATATÜRK SOSYALİST MİYDİ?

6 Ocak 2026

Yıldırım Koç

Sayın Dilek Çubukçu, 2 Ocak 2026 günü yayımlanan “Şevket Süreyya Aydemir ve Kadro: Genel Bir Değerlendirme” yazımın altına şöyle bir yorum yapmış (yazım hatalarını düzelttim):

*“Atatürk sosyalizmin saçmalık olduğunu çok iyi biliyordu ve bunu Afet Hanım’a dikte ettiği Medeni Bilgiler cilt 1 1931 basımı kitapta anlattı. Sendikaların ve Bolşevikliğin zararlarını özellikle vurguladı. O Yahudi Karl Marks’ın izinden gitmedi. Kurduğu cumhuriyetimizde halkçılık esas teşkilat kanununa göre zaten sınıf farkı yoktur. **Hâlâ neyin sosyalizminden bahsediyorsunuz sizler?**”*

Sayın Dilek Çubukçu, daha sonra da **Medeni Bilgiler** kitabından konuya ilişkin bölümleri yorum olarak aktarmış.

Bir konuda bir değerlendirme yaparken, kulaktan dolma bilgiyle hareket etmek doğru değil.

Bu konularla biraz daha ciddi biçimde ilgilenen bir kişi, eğer Atatürk’ün sosyalizm ve komünizm karşısında olduğunu anlatmak isterse, Atatürk’ün 1929 yılında yaptığı iddia edilen bir konuşmasını hatırlatabilirdi. Fethi Tevetoğlu, 1964 yılındaki yazısında Atatürk’ün şu sözleri söylediğini ileri sürdü: “Şurası unutulmamalıdır ki, Türk aleminin en büyük düşmanı komünistliktir. Her görüldüğü yerde ezilmeli.”

Ancak bu iddianın Dr.Fethi Tevetoğlu’nun uydurması olduğu belgelerle kanıtlandı. Bu konudaki belgeler için *SSCB’nin Türkiye’yi İşgal Girişimleri, Eski TKP ve Anti-Kemalist Faaliyetler* kitabıma (Pankuş Yay., Ankara, 2025;259-264) başvurulabilir. Bu uydurmadan yararlanmaya çalışmadığına göre, anlaşıldığı kadarıyla Sayın Dilek Çubukçu’nun bu konudan haberi yok.

Nereden başlayayım? “Atatürk sosyalizmin saçmalık olduğunu çok iyi biliyordu” deniyor.

Önce Mustafa Kemal Paşa’nın gençliğinden, kendi elyazısıyla bir tespiti var: 12 Ocak 1904 tarihinde defterine şunu yazıyor: “Evela Sosyalist olmalı. Maddeyi anlamalı!”

Gelelim Kurtuluş Savaşı yıllarına. Mustafa Kemal Paşa bu dönemde Bolşevikliğe engel olurken, Türkiye’ye özgü bir komünizmden yana olduğunu söylüyordu. Bu dönemde sosyalizm yerine komünizm sözcüğünü tercih etmesi, herhalde, bu yıllarda Avrupa’nın kendisini sosyalist olarak nitelendiren örgüt ve hükümetlerin Anadolu’daki mücadeleye duyarsız kalmaları veya karşı çıkmaları; buna karşılık Sovyet Rusya’nın eşitlik ve karşılıklı çıkar ilişkisine dayalı bir ilişki içinde olmasıydı.

4 Ekim 1920 tarihinde Ankara’ya gelen Sovyet maslahatgüzarı Upmal Angarski, 24 Ocak 1921 günü Mustafa Kemal Paşa’yla uzun bir görüşme yaptı. Sertçe geçen görüşmeye ilişkin Sovyet Rusya temsilcileri tarafından tutulan tutanaklara göre, Mustafa Kemal Paşa’nın bu konulardaki görüşleri aşağıda sunulmaktadır:

*“Burada kimseyi komünist olduğundan dolayı tutuklamıyorlar. Bütün tutuklamalar diğer suçlardan dolayı gerçekleştirilmiştir. (...) Biz, mücadeleyi başlatırken, halkı açık, net ve herkes için anlaşılır olan tek bir fikir etrafında topladık. Bu, milli bağımsızlık fikriydi. Şu anda Anadolu hükümetinin başka bir amacı yoktur. (...) **Şahsi olarak ben ve yoldaşlarımdan birçoğu komünizmin taraftarıyız, ama hal ve şartlar, bizim bu konuda susmamızı gerektiriyor. Eğer ben, yarın komünist olduğumu açıklasam benim tesirimden eser kalmaz. (...) Rus komünistlerine karşı bir hareket yok. Sadece açık olarak Türkiye’nin dahili işlerine açıkça karışan Rus komünistlerine ve onların bazı partileri ile teşkilatlarına karşı bir hareket var. **Anlamak gerekir ki komünizm bile Türkiye’de bizim işimizdir. Hiçbir ülke, önümüze komünist olmamız için şartlar süremez. Bu bizim hakkımız. (...) Komünizm meselesi Türk halkı tarafından çözülmeli. Lenin ve Çiçerin resmi olarak, Radek ise özel görüşmelerimizde, komünizmin Türkiye’de her şeyden önce bu ülkenin evlatlarının işi olduğu görüşümüzü tamamen doğruluyorlar. Başka kuvvetlerin dahili işlere her müdahalesi ve her inkılap aşılama girişimi, mutlaka mukavemetle karşılaşacaktır ve galeyana neden olacaktır. (...) Yeni kurulan komünist teşkilatların hepsinin engellenmesiyle ilgili bir talimat olduğunu duymadım. Talimat, sadece gizli çalışan teşkilatlara yöneliktir. Resmi olarak tanınan fırkalar arasında bulunan teşkilatlar, var olma hakkına sahiptir.**”***

(...) Şimdiki karışıklığı komünizme karşı tepki olarak değerlendirmek yanlıştır. Zira TKF'ye karşı bir saldırı yoktur. Bu, THİF'in başında duran insanları ve onların **dayatmaya çalıştıkları ithal komünizmini hedef alan bir cereyandır. Türkiye'de, diğer ülkelere katıyen benzemeyen, ülkemizin şartlarına ve özelliklerine uyan özel bir komünizme ihtiyaç vardır.**" (Atatürk'ün Bütün Eserleri ATABE,C.10, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003;317-328)

Mustafa Kemal Paşa görüşmeyi sona erdirirken de şunları söyledi: "Daha okul sırasında hapisaneyeye düşmüş ve yıllarca sürgünlerde dolaşmış bir inkılapçı olarak eminim ki Rusya ve Türkiye arasındaki ittifak insanlığı kurtaracaktır ve **komünizm fikri er geç muzaffer olacaktır.**" (ATABE,C.10,2003;328)

Prof. Reşat Kaynar'ın anısı da Mustafa Kemal Paşa'nın sosyalizm konusundaki tavrını anlamada yardımcı olacaktır. Prof.Reşat Kaynar, 1963 yılında yayımlanan "Atatürkçülük ve Din Adamı" başlıklı yazısında (Atatürkçülük Nedir, Varlık Yay.No.1015, İstanbul, Ekim 1963) Atatürk'ün Kemalizm'i "devlet sosyalizmi" olarak tanımladığını şöyle anlatıyordu:

"1932 yılının temmuz ayında, Ankara'da Birinci Türk Tarih Kongresine katılmıştım. Atatürk, her oturumu dikkatle izliyordu. Kongrenin sonunda verilen bir çaylı toplantıda, Atatürk'le iki saati aşan bir süre içinde konuşmuştuk. Bu konuşmanın önemli noktalarından biri de, Kemalizm hakkındaki sözleriydi.

"Atatürk: 'Kemalizm diyorsunuz. Ne demek Kemalizm? Kemalizm demek (socialisme d'Etat) demektir' tarzında konuşarak, kamu teşebbüsünü savunmuştu."

"Devlet sosyalizmi" anlayışı son derece önemlidir. Mustafa Kemal Paşa'nın Lenin'e 4 Ocak 1922 tarihinde yazdığı mektupta şu ifadeler vardı: "Memleketimizi düşman işgalinden kurtardıktan sonra, niyetimiz, kamu yararı taşıyan büyük işletmeleri olabildiğince devlet eliyle yönetmek ve böylece, bir büyük kapitalistler sınıfının gelecekte memlekete hâkim olmasının önüne geçmektir." (ATABE,C.12,2003;211)

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun gözlemleri de önemlidir.

Kadro Dergisi'ni yayımlayanlardan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Yön Dergisi'*nde 1962 yılında yayımlanan açık oturumda Doğan Avcioğlu'nun sorusuna şöyle yanıt veriyordu:

"Doğan Avcioğlu: Sayın Karaosmanoğlu, özel bir konuşmamızda, C.H.P. programının hazırlanışı sırasında fikrini soran Atatürk'e, buna 'milli sosyalizm ismini vermek lâzım' dediğini söylemişti. Biz Yöncülerin kanaati de bu. Halkçılık ve devletçilik ilkeleri sosyalizme götürüyor. Tek başına halkçılık bile sosyalizm demek. Hiç değilse 1962 yılında Atatürk ilkelerinin ciddi şekilde uygulanması sosyalizmden başka bir şey olamaz. Fakat bu ilkeler, daha başlangıçtan itibaren kâğıt üzerinde kaldı. Ne dersiniz?"

"Yakup Kadri Karaosmanoğlu: Evet, Atatürk ilkelerine milli sosyalizm ismi verilebilir. Yalnız hatırlatmak isterim ki, ben milli sosyalizm deyimini kullandığım zaman Hitler ortada yoktu, henüz bu deyimle sahip çıkmamıştı.

"Atatürk'te gerçekten sosyalist bir görüş var. O, sınıfsız bir toplum düzenine ulaşmak istiyordu. Sınıfsız toplum, tabii ki sosyalist bir idealdir. O kadar ki Atatürk, soyadı kanunu çıktığı sırada, soy adlarında 'oğlu' kelimesinin kullanılmasını bile hoş karşılamıyordu. Bunu bir asalet unvanı gibi görüyordu." ("Atatürk'ün Özlediği Türkiye'yi Kurabildik mi?" Yön Dergisi, Sayı 47, 7 Kasım 1962, Atatürk Özel Sayısı)

Mustafa Kemal Paşa'nın sosyalizm konusundaki görüşlerinin öğrenilmesi açısından önemli bir kişi, 1920-1938 döneminde milletvekilliği ve 1925-1938 yıllarında da dışişleri bakanlığı yapmış olan Tevfik Rüştü Aras'tır. Mustafa Kemal Paşa'nın 18 Ekim 1920 tarihinde Ankara'da kurduğunu Türkiye Komünist Fırkası'nın önder kadrosunda Tevfik Rüştü (Aras) da bulunuyordu.

Doğan Avcioğlu 1964 yılında Tevfik Rüştü Aras ile bir röportaj yaptı ve *Yön Dergisi'nin* 30 Ekim 1964 tarihli sayısında yayımladı. Tevfik Rüştü Aras şunları anlattı:

"CHP, kurulurken sosyalist ilkeleri programına geçirmeye çalıştık. Herkesin sâyı (emeği,YK) ve kabiliyeti nispetinde müstefit olması (yararlanması, YK) prensibini koyduk. Emek ve kabiliyete göre gelir, sosyalizmin en ilkel prensibidir. Ama Hasan Saka gibi liberaller karşımıza çıktı. Atatürk, görüşleri uzlaştırmaya gitti. Prensip programda aynen kaldı, fakat sulandırıldı. (...) Atatürk'ün cihanda sulh, yurtta sulh prensibi, manâsını bilmeden kullanılıyor. Aslında bu prensip, sosyalist bir görüşü ifade eder. Cihanda sulh, barışın ortak savunulmasını,

kolektif barışı temsil eder. Kolektif barış fikrini, Litvinof ile birlikte ortaya attık. Birleşmiş Milletler bu görüşe uygundur. Yurtta sulh ise, sınıf mücadelelerinin keskinleşmesine sebebiyet vermeden, ahenkli bir sosyal emniyet düzeni içinde kalkınma hedefini gütmekteydi. Cumhuriyetin ilk yıllarında sınıflar, tam teşekkül etmemişti. İptidai halde zenginler vardı. Sınıf şuuru pek gelişmemişti. Burjuva yaratma sevdası, birtakım aptallıkların sonucudur. Ve Atatürk'ün yurtta sulh prensibine muarızdır (karşıdır,YK).

"Komintern'e girme teşebbüsümüzü soruyorsunuz. Anlatayım. Ben o zaman Kastamonu'da, İstiklal Mahkemesi'nde görevliydim. Yusuf Kemal Tengirşenk başkanlığında bir heyet, Rusya'ya gidiyordu. Atatürk, beni acele Ankara'ya çağırttı ve heyete katılmamı istedi. Atatürk bana şunları söyledi: 'Bir Komünist Partisi kurdurdum. Ben partiye girmedim. İsmet, Ali Fuat ve Fevzi Paşalar partiye girdiler.' Kurtuluş Savaşı'nın ilk günlerinde zayıftık. Hilafet de, Enverciler de karşımızdaydı. Batı ülkeleri, bize hayat hakkı tanımıyordu. Atatürk, **'Bizi dünya tanımazsa, komünistlerle birlik olur, kurulan yeni dünyada yerimizi alırız. Fakat memleketi yabancı eli sokmayız. Görüşümüzde samimiyiz, bu bir oyun değildir. Ama ne olursak biz oluruz, asla yabancı eli karıştırmayız'** diyordu. Atatürk bana bundan sonra, 'Komünist Partiye ister gir, ister girme, git konuş' direktifini verdi. Moskova'ya giderken yolda Mustafa Suphi ve arkadaşlarına rastladım. Suphi Bey, Rus Komünist Partisi'nin emrine girmiş. Onlara 'Kars'ta kalın, beni bekleyin, sizi kabul etmez, biz Ankara komünistiyiz' dedim. Moskova'da aylarca kaldım. Komintern ile müzakere ettim. Komintern, o zamanlar kuvvetli bir teşekküldü. Rus Komünist Partisi Genel Sekreteri Stalin, Komintern'e hâkim değildi. Komintern'de sonradan Stalin'in tasfiye ettiği Zinoviev ve Kamaniev hâkimdi. Komintern, Mustafa Suphi'yi tercih etti. Mücadele ettim. Suphi Bey grubu aleyhine gazetelerde yazılar yazdım. Fakat bize 'Resmi komünist, Fransızca Communiste officiel' dediler ve Komintern'e bizi almadılar. Bunun üzerine Atatürk 'dön' dedi, döndüm. Samimi idik, alsalardı, Komintern'e girecektik. (...) Komintern'in bizi tutmamasına karşılık, Stalin bizi tutuyordu." (YÖN,30 Ekim 1964, sayı 83;5)

Atatürk, anlayışı ve uygulamalarıyla, Türkiye'ye özgü bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizmi savunuyordu.

Behice Boran da 1962 yılında yayımlanan iki makalesinde Atatürk ilkelerinin "çekingen bir sosyalizm" olduğunu yazıyordu (*Vatan Gazetesi*, 9 Eylül 1962 ve 29 Ekim 1962)

Sosyalizm nedir? Eğer kulaktan dolma bilgiyle konuşuyorsanız, Sovyetler Birliği veya başka bir ülkedeki uygulamalardan söz edebilirsiniz ve yanılırsınız.

Sosyalizm öncelikli olarak üretim araçlarının en azından en önemlilerinin kamu mülkiyetinde olması, eğitim ve sağlık gibi hizmetlerin devlet tarafından sağlanması, planlı ekonomi, halkçı politikalarıdır. Bu kısa yazıda Mustafa Kemal Paşa'nın yaptıklarını bu açıdan özetlemek niyetinde değilim. İlgilenenler, bu yıl yayımlanan *Türkiye'ye Özgü Tamamlanmamış Bir Sosyalizm Modeli, Kemalist Devrim* (Yarınlar Yayıncılık, İstanbul, 2025) kitabıma bakabilir.

Sayın Dilek Çubukçu'nun Medeni Bilgiler kitabından yaptığı alıntılara gelelim.

Afet İnan'ın adıyla yayımlanan ve büyük bölümünü Mustafa Kemal Paşa'nın dikte ettirdiği bilinen *Medeni Bilgiler* kitabı 1931 yılında yayımlandı. Kitabın ilk baskısında Mustafa Kemal Paşa'nın adı geçmemektedir. Mustafa Kemal Paşa kitabın sorumluluğunu üstlenmemiştir. Kitabın yazarı "Afet"tir. Atatürk'ün elyazıları Afet İnan tarafından 1963 yılında kamuoyuna açıklandı ve kitap 1969 yılında *Medeni Bilgiler ve Atatürk'ün El Yazıları* adıyla Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlandı. Diğer bir deyişle, Atatürk'ün sağlığında bu kitabın yazarının "Afet" olduğu sanılıyordu. Atatürk bu kitabı sahiplenmedi, kendi adıyla yayımlatmadı.

Mustafa Kemal Paşa 18 Eylül 1931 tarihinde Başvekil İsmet Paşa'ya yazdığı yazıda *Medeni Bilgiler* kitabına ilişkin şu bilgileri verdi:

"Vatan çocuklarını iyi vatandaş olarak yetiştirmek için klasik tahsil programları arasında yer alan yurt bilgisinin ehemmiyeti malumdur. Yurt bilgisi notları olarak Muallim Afet Hanım tarafından şimdiye kadar yayımlanan *İntihap, Vergiler, Askerlik ve Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* kitaplarının lüzumlu kısımlarını bir araya getirerek ve *Vatandaş İçin Medeni Bilgiler* kitabının birinci cildi olarak yeniden bastırılmak üzere tertibini tavsiye ettim. (...)

"Kitaplar yazılırken ve yazıldıktan sonra bizzat alakadar oldum. "

Sayın Dilek Çubukçu'nun aktardığı metinler değerlendirilirken bu gerçek de dikkate alınmalıdır.

Diğer taraftan, 1931 yılında dünyada “sosyalizm” adına hareket eden Sovyetler Birliği’nde Stalin’in baskıcı yönetimi vardı. Türkiye’de de Sovyetler Birliği’ne bağlı ve bağımlı eski TKP’nin Türkiye aleyhindeki çalışmaları devam ediyordu. Gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sosyalistler de emperyalizmin işbirlikçisi ve destekçisiydi. Türkiye’de ise “inkılâbın bittiği” sanılıyor, devletçilik bile anlaşılmıyordu.

Bütün bunların ötesinde, Atatürk hayattayken gerçekleştirilen “devlet sosyalizmi” (millileştirmeler ve devletleştirmeler, sağlık ve eğitimde devletçilik, vb.), planlı ekonomi ve halkçılık, Türkiye’ye özgü bir sosyalizmden başka nedir ki?

Kemalizm özünde insanların sömürülmediği, mevcut koşullarda insanca yaşama ve çalışma olanaklarına sahip olduğu bir dünya mücadelesidir. Bu nedenle, “sol”dur ve “sol Kemalizm” gibi bir kavram yanlıştır. Ayrıca, “Kemalist – sosyalist ittifakı” kavramı da tartışılmalıdır. Kemalizm Türkiye’ye özgü bağımsızlıkçı, milliyetçi ve demokratik bir sosyalizm modelidir.

Bütün bu yazdıklarımın sonra Sayın Dilek Çubukçu’nun şu sözlerini yeniden değerlendirin, lütfen.

*“Atatürk sosyalizmin saçmalık olduğunu çok iyi biliyordu ve bunu Afet Hanım’a dikte ettiği Medeni Bilgiler cilt 1 1931 basımı kitapta anlattı. Sendikaların ve Bolşevikliğin zararlarını özellikle vurguladı. O Yahudi Karl Marks’ın izinden gitmedi. Kurduğu cumhuriyetimizde halkçılık esas teşkilat kanununa göre zaten sınıf farkı yoktur. **Hâlâ neyin sosyalizminden bahsediyorsunuz sizler?**”*